

Наташа Симић

natasa.simic@nb.rs

Народна библиотека Србије, Београд

Бранкица Костић

brankica.kostic72@gmail.com

Народна библиотека Грачаница

УДК 027.54(497.11 Грачаница)

DOI 10.7251/BSCSR2310174S

ЗАВИЧАЈНА ЗБИРКА НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ ГРАЧАНИЦА

Сажетак: У раду ће бити приказан историјски пут библиотеке, од њеног оснивања у Приштини под називом Градска библиотека, преко промене имена и седишта до данас. Завичајно одељење ове библиотеке прикупља не само текућу, него и ретроспективну грађу. Завичајну збирку чине три основне групе: публикације о завичају, публикације завичајних аутора и издавачка делатност завичаја, на српском језику и језику мањина. Ово одељење Народне библиотеке, као и остала одељења ове библиотеке тренутно су у фази пресељења у новоизграђену зграду у којој ће своје место за читање имати све генерације локалне српске заједнице. Познавање свог завичаја је једно од највећих богатстава које човек носи у себи, а један од најбољих путева за упознавање са својим завичајем је кроз коришћење књига из Завичајне збирке. Управо због тога кроз програме „Креативно читање” и „Разиграна библиотека”, библиотекари се труде да заједно са учитељицама и наставницима деци приближе књигу, пошто је књига мост између библиотеке и читалаца.

Кључне речи: Завичајна збирка, Народна библиотека Грачаница, АП Косово и Метохија, „Креативно читање”, „Разиграна библиотека“.

Библиотека од оснивања до пресељења

На примеру развоја библиотечке делатности на простору АП Косова и Метохије може се пратити укупан културни развој ове области. Током XIX века, при основним и средњим

школама почеле су да се формирају скромне збирке књига намењене ђацима и учитељима (Ћилас 1969: 62), а једна од таквих школских књижница створена је средином века и у Приштини (Vlahović 1965: 129). У наредном периоду настаје и најзначајнија библиотека на овом простору, која је била формирана при Призренској богословији (Савић 2013: 43). Национално ослобођење Срба од турске власти и улазак косовско-метохијског подручја у састав Краљевине Србаије (1912), односно Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (1918) дали су нови замах култури књиге и читања. У следећим деценијама осниване су народне књижнице и читаонице (Ђурашиновић 2017:66, Симић 2021: 60). Фебруара 1945. године, у присуству великог броја људи, отворена је библиотека у Приштини, са фондом од 1.300 књига на српском, албанском и турском језику (Симић&Костић 2021:230).

Градска библиотека Приштина била је једна од најстаријих и највећих у АП Косово и Метохија. Руководство библиотеке је изузетну пажњу поклањало обогаћивању књижног фонда, проширивању библиотечке мреже и повећању броја читалаца. Упоредо са увећањем књижног фонда, дошло је и до отварања 25 нових огранака у граду и приградским насељима. Највеће и најстарије библиотеке у приградским насељима су библиотеке у Грачаници, Обилићу и Косовом Пољу. Све ове библиотеке су се налазиле у Домовима културе и имале су по 13.000 библиотечких јединица.

У жељи да књига буде доступна свим корисницима из околине Приштине, библиотека је покренула иницијативу да се у свим околним селима и свим предузећима отвори адекватно одељење библиотеке. Тако су настала истурена одељења у Лапљем селу, Чаглавици, Доњој Брњици, Омладинском дому „Боро и Рамиз“, као и у Фабрици амортизера, Фабрици тапета „Фазита“ и свуда где су постојали услови за то. Тако је већ средином 1947. године на територији Косова и Метохије било око 200 библиотека (Блаца 1959: 59).

Градска библиотека у Приштини пре 1999. године бројала је између двестапедесет и триста хиљада наслова и била једна од највећих библиотека на простору Косова и Метохије. По завршетку бомбардовања 1999. године живот на Косову и Метохији се значајно променио.

Народна библиотека Грачаница, одлуком Скупштине града Приштине, од 13. децембра 2000. године постала је правни следбеник Градске библиотеке из Приштине. Целокупан фонд библиотеке остао је у Приштини, сачуване су само књиге које су се тада налазиле у истуреним одељењима у Грачаници, Лапљем селу, Чаглавици и Доњој Брњици.

Библиотека у том периоду послује у оквиру Дома културе Грачаница у једном веома скученом простору са малим бројем полица и неадекватним простором за запослене. Стручно усавршавање запослених је важан предуслов за функционисање библиотеке. Библиотека је почевши од 2019. године укључена у систем COBISS.RS и сви запослени поседују лиценце за рад у COBISS-у. Стечена стручна знања се примењују у свакодневном раду са корисницима.

Фонд књига у библиотеци заједно са истуреним одељењима износи око 50.000 наслова. Овај број се стално повећава захваљујући донацији Министарства културе и информисања Републике Србије, многобројним невладиним организацијама и суграђанима који своје књиге поклањају библиотеци. Али, и поред свог скромног фонда, ова библиотека се може похвалити ретким издањима, као што су Шекспиров „Сан летње ноћи“ из 1895. године и „Кумова клетва“ Јанка Веселиновића из 1923. године.

Библиотекари и управница заједно са челницима општине Приштина, Канцеларијом за Косово и Метохију и међународним снагама Мисије на Косову и Метохији већ годинама покушавају да из некадашње Градске библиотеке Приштина и Покрајинске библиотеке добију књиге које су након бомбардовања остале у тим зградама. Тамо је остао велики број књига од којих би већина могла бити саставни део завичајне збирке. Број библиографских јединица који се

потражује је око 600.000, на српском, турском и албанском језику (Симић&Костић 2021: 53).

Завичајна збирка библиотеке

Одлуком Министарства државне управе и локалне самоуправе Републике Србије у Грачаници је саграђена нова зграда у коју је почетком ове године пресељен целокупан фонд библиотеке. Поред простора за запослене, библиотека има простор за културна дешавања, најсавременији депо и опремљене читаонице за децу и одрасле. Изградњом ове зграде знатно се променио културни и друштвени живот Грачанице и околине.

Завичајна збирка као саставни, организациони део општинске Народне библиотеке, формира се са циљем да прикупи и сачува штампану библиотечку грађу одређене локалне заједнице, да омогући истраживање историје завичаја, живота људи и њиховог стваралаштва, рад институција просвете и културе, развоја места и околине од најстаријих њихових помена (Петрић 2005: 336).

На формирању завичајне збирке континуирано се ради већ неколико година, али због простора у којем се до скоро налазила библиотека није било могућности физичког одвајања завичајног фонда. У завичајни фонд Народне библиотеке Грачаница улазе штампани и остали носиоци информација који се својим тематским садржајем односе на територију Косова и Метохије, стваралаштво аутора који су рођени или су стварали на том подручју и сва грађа која је издата и штампана у издавачким кућама и штампаријама на територији АП Косово и Метохија. Овај фонд углавном чине публикације на српском језику, али су у не тако малом броју заступљене и публикације на албанском, турском, горанском и ромском језику.

Завичајна збирка Народне библиотеке Грачаница се без временског ограничења прикупља у три основне групе:

- публикације о завичају(завичајна књига која се тематски односи на Косово и Метохију)

- публикације завичајних аутора (завичајни аутор је аутор који је рођен или је провео дужи временски период на Косову и Метохији)
- издавачка делатност завичаја (завичајни издавачи и штампари)

Публикације о завичају најбоље описују Косово и Метохију, његове културно-историјске споменике, живот у доба Османског царства, поједине локалитете, манастире или поједине градове и села.

У групу издавачка делатност завичаја уврштене су публикације издавачке куће *Јединство* као једне од највећих, а јако дуг период и једине издавачке куће са ових простора. Затим, издаваштво Дома културе Грачаница, Веће новинара Косова и Метохије, као и ауторска издања аутора са Косова и Метохије. Издавачке традиције на овом подручју сежу у доба старог српског штампарства, када је 1539. године у манастиру Грачаници штампан *Октоих нетогласник (Медаковић 1993: 435)*.

У библиотеци се рад на формирању регистра завичајних писаца. Посебно место у Завичајној збирци припада знаменитим Косовцима, писцима који су на најбољи начин описали живот на Косову и Метохији као што су Јанићије Поповић и Григорије Божовић. Писци који су своје стваралаштво посветили Косову, као што су Атанасије Урошевић, Бранислав Нушић и Милан Ракић такође се налазе у завичајној збирци Народне библиотеке Грачаница. У завичајне писце сасвим извесно спадају људи који су овде рођени, овде живели или стварали.

Завичајна збирка обухвата и писце националних мањина. Исмет Дермаку, Севдије Ахмети, Амедан Јани, Рада Зајми, Хасан Калеша, Есад Мекули и Адем Блаца су само нека од имена која улазе у завичајну збирку Народне библиотеке Грачаница. За овај део збирке прикупљање грађе иде много спорије, а комплетираће се оног тренутка када се буде успоставила сарадња са библиотекама на територији читаве АП Косово и Метохија. Публикације на чијем се прикупљању

тренутно ради су о настанку и развоју библиотеке и библиографије часописа на српском језику и језицима мањина.

Приоритетан задатак ове библиотеке јесте да прикупи не само текућу, него и ретроспективну грађу. Набавка ретроспективног библиотечног материјала за завичајни фонд је дугорочан, трајан и озбиљан стручни задатак. Завичајне публикације су најважније, јер само оне могу аргументованом писаном речју сведочити о прошлости зарад садашњости и будућности. Обавеза овог одељења библиотеке је да спречи губитак памћења (Petrić 2018: 159).

Народна библиотека Грачаница је место окупљања завичајних аутора и стваралаца, организују се промоције књига завичајних аутора, изложбе на завичајне теме, трибине и друге манифестације.

„Креативно читање“ и „Разиграна библиотека“

У новој згради Народне библиотеке Грачаница одмах поред Завичајног одељења смештена је читаоница са фондом књига за децу. Читаоница предвиђена за најмлађе посетиоце је лепо уређена и опремљена тако да се у њој могу одржавати разна дружења, литерарна секције, такмичења, изложбе и друге активности. Мноштво књига у библиотеци, пријатна атмосфера и библиотекари могу много да мотивишу ученике да редовно долазе у библиотеку. Деца књигу треба да прихвате као предмет задовољства где ће пронаћи одговоре на сва своја многобројна питања.

Како би подстакли децу да постану корисници услуга заинтересовали их да редовно долазе у библиотеку, библиотекари ове библиотеке у сарадњи са школама из Грачанице и околних места и челницима градских институција, осмислили су два пројекта: „Креативно читање“ и „Разиграна библиотека“.

Први пројекат „Креативно читање“ намењен је најмлађим читаоцима. Младе учитељице и учитељи кроз овај пројекат стичу своје искуство у раду са децом. Због све тежег проналаaska радних места у школама, управа библиотеке је

заједно са руководством општине осмислила овај пројекат као једну међуфазу до запослења. Овај пројекат се остварује у сарадњи са свим околним основним школама, тако што деца долазе у библиотеку а њихови домаћини тј. млади незапослени учитељи и учитељице проводе време са њима у читању, цртању или једноставним разговорима о животу у енклави. Ови млади људи се труде да деци читају бајке, басне и приповетке. Веома често деца сама бирају тему и књигу о којој ће причати а као подстицај развоја дечије маште јесте задатак да сами осмисле крај приче, бајке или басне. Свако дружење се заврши кратком провером наученог у виду квиза где победник добија привилегију да бира на коју ће тему бити следеће дружење.

Други пројекат „Разиграна библиотека“, осмишљен је са циљем да се привуче што већи број основношколске деце, деце виших разреда. Разиграна библиотека је један распеван и бучан пројекат који првенствено има за циљ међусобно дружење деце, њихово упознавање и генерацијско зближавање. То су дружења без унапред утврђене теме, дружења на којима се прича о свему. Веома често библиотекари организују дружења ове деце са завичајним писцима, глумцима или сликарима. Често су гости и лекари, психолози и професори факултета. Пројекат „Разиграна библиотека“ првенствено има за циљ да деци прикаже библиотеку не као депо пун књига већ као место пријатног дружења и стицања знања из разних области.

Због целокупне политичке ситуације, живота у једном затвореном простору ова деца често нису у могућности да посете многа културно историјска места, којих на Косову и Метохији има пуно. Током дружења веома често користи се нека књига, проспекат или каталог из завичајне збирке како би се деца што боље упознала са својим завичајем. Највећи број присутне деце је од својих старијих укућана чуло пуно о историји овог простора, обичајима и српским светињама.

У склопу ових пројеката се налази и ликовна секција у којој деца на маштовит начин приказују свој завичај а најбољи

радови по оцени наставника ликовног се за време „Видовданских свечаности“ излажу и конкуришу за награду.

Захваљујући великом ангажовању управе, библиотекара и наставника и учитеља основних школа ови пројекти се успешно реализују већ неколико година.

Народна библиотека Грачаница је у тешким условима рада успела да од једног истуреног одељења Градске библиотеке Приштина постане у правом смислу наследник једне од највећих прератних библиотека на Косову и Метохији. По броју библиотичких јединица ова библиотека је водећа на овим просторима и једина која поседује легат једног од најпознатијих Косоваца, оснивача катедре за педагогију на Универзитету у Приштини – Ђорђа Лекића.

Повезаност библиотеке а првенствено приближавање књига из Завичајног фонда је нешто на чему се много ради кроз већ постојеће програме које реализује ова библиотека. Оно што жели да се постигне овим али и будућим пројектима јесте да се библиотека а самим тим и књига што више приближи деци, да деца у библиотеку долазе с радошћу и да библиотека постане једна мултиетничка средина.

Литература

1. Арсић 1995/1996: И. Арсић, О Приштинској књигохранилици, *Зборник Филолошког факултета у Приштини* 5/6 (1995/1996): 127-135.
2. Блаца 1959: А. Блаца, Библиотеке Косова и Метохије у периоду од 1948–1958. год, *Библиотекар бр. 1/2* (1959): 59-63.
3. Vlahović 1965: Ј. Vlahović, *Prva školska knjižnica na Kosovu i Metohiji osnovana je pre sto godina u Prištini, Zbornik za historiju školstva i prosvjete*, 2 (1965): 255-259.
4. Вранеш 2013: А.Вранеш, Завичај кроз призму библиотека, *Читалиште, бр. 3*(2013): 26-28.
5. Вукићевић 2011:Д.Вукићевић,*Завичајни фондови*. Београд : Службени гласник ; Инђија : Народна библиотека "Др Ђорђе Натшевић".
6. Вукићевић 2006: Д. Вукићевић, Анализа завичајних фондова матичних библиотека у Централној Србији, *Бележница, бр. 15* (2006): 21–25.

7. Вукићевић 2010: Д.Вукићевић, О појму и изучавању завичаја *Глас библиотеке*, бр.17(2010): 175-196.
8. Дуновић 2004: Г.Дуновић, Некњижна грађа у завичајним фондovima народних библиотека, *Библиотекарство Српске*, бр. 5(2004): 22-30.
9. Ђилас 1969: Ј. К. Ђилас, *Српске школе на Косову од 1856. до 1912. године*. Приштина: Заједница научних установа Косова.
10. Ђурашиновић 2017: Б. М.Ђурашиновић, Народне књижнице и читаонице као облик јавног библиотекарства у Србији од 1918. до 1941. године, *Читалиште: научни часопис за теорију и праксу библиотекарства*, XVI/31 (2017): 62-70.
11. Ђурашиновић 2020: Б. М.Ђурашиновић, *Јавне библиотеке у Србији између два светска рата*. Панчево: Градска библиотека.
12. Илић.& Грба2014: Д. Илић & С. Грба, Дигиталне колекције завичајне грађе у Народној библиотеци Смедерево, *Дигиталне колекције у библиотекама Србије: зборник радова*, Дани матичних библиотека Србије 2014 Библионет, 199-210.
13. Медаковић 1993: Д.Медаковић, *Старе српске штампарије, Историја српског народа, III/2*. Београд: Српска књижевна задруга: 425-440.
14. Petrić 2018: D. Petrić, Zavičajno odeljenje – juče, danas, sutra. *Knjižarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema*1/2(2018): 155-165.
15. Петрић 2005: Д.Петрић, Завичајно одељење – промотер културног туризма, *Библиотекарство Српске*, бр. 6(2005): 336-346.
16. Поповић 1987: Ј. Поповић *Живот Срба на Косову 1812-1912*. Београд :Књижевне новине.
17. Ристић 2008: Ј. Ристић, Попуна уништеног књижног фонда у библиотекама на Косову и Метохији, *Колекције у библиотекама: формирање, заштита, богаћење, одржавање, ревизија и коришћење*, Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Крушевац: Народна библиотека, 2008, 51-60.
18. Савић 2013: А.Савић, *Библиотека Призренске богословије - задужбина Симе Андрејевића Игуманова : (1872-2012)*. Београд : Народна библиотека Србије.
19. Симић 2018: Н.Симић, Школска библиотека и програм рада школског библиотекара, *Библиотекарство Српске*, бр. 7 (2018): 253-261.
20. Симић&Костић 2021: Н. Симић&Б. Костић, Историјски пут Народне библиотеке Грачаница, *Библиозона*. - Бр. 9 (2021): 50-55.
21. Симић&Костић 2021: Н. Симић&Б. Костић, Легат Ђорђа Лекића - први легат у Народној библиотеци Грачаница, у: Горан Максимовић (прир.) *Књижевни легати у институцијама културе, сталне књижевно-меморијалне поставке и задужбине у Србији:*

- садашњост и перспектива: зборник радова*, Прокупље: Народна библиотека „Раде Драинац”, 229–234.
22. Симић 2021: Н.Симић, Некада и сад - Градска библиотека Приштина – Грачаница, *Нови Легат* Год. 2, бр. 3 (2021), стр. 59-66.
 23. Службени гласник Републике Србије, 2011, бр. 52
 24. Стаматовић 1982: Д. Стаматовић, *Методско упутство за формирање и вођење завичајних фондова у општинским народним библиотекама : нацрт*. Београд : Народна библиотека Србије.
 25. Стаматовић 2004: Д.Стаматовић, *Методско упутство за формирање и вођење завичајних фондова у општинским народним библиотекама, Глас библиотеке, бр. 11 (2004): 15–40.*
 26. Stamatović 1987: D. Stamatović, *Zadaci i značaj zavičajnih fondova u opštinskim narodnim bibliotekama, Savjetovanje o zavičajnim zbirkama i narodnim bibliotekama*. Sarajevo : Narodna biblioteka „Hasan Kikić” str. 9–18.
 27. Стаматовић 1982: Д. Стаматовић, *Методско упутство за формирање и вођење завичајних фондова у општинским народним библиотекама, Заједница библиотеке, бр.2 (1982): 65–82.*
 28. *Стање и перспективе развоја завичајних фондова* : [зборник радова са саветовања библиотекара одржаног 14. и 15. децембра 2000. године у Чачку]. Чачак : Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, 2004.
 29. Стокић Симончић 2009: Г. Стокић Симончић, *Српска књига и библиотеке на Косову и Метохији, Панчевачко читалиште, бр. 15(2009): 52-58.*

NATIVE COLLECTION OF THE NATIONAL LIBRARY OF GRAČANICA

Abstract: This paper will show the historical path of the library, from its founding in Prishtina under the name of “City Library”, to the changes of its name and headquarters. The native department of this library collects not only current, but also retrospective material. The Native collection consists of three basic groups: publications about the homeland, publications by native authors, and publishing activities in the Serbian and minority languages. This department of the National Library, as well as other departments of this library, are currently in the phase of moving to a newly built building where every generation of the local Serbian community will have their place to read. Knowing one's homeland is one of the greatest treasures that a person could carry inside of them, and one of the best ways to get to know one's homeland is through the use of books from the Native collection. This is precisely why, through the programs like “Creative Reading” and “Playful Library”, librarians,

together with teachers, try to bring books closer to children, since books are a bridge between the library and readers.

Keywords: Native collection, National Library of Gračanica, AP Kosovo and Metohija, “Creative reading”, “The Playful library”.
